

การเพาะเลี้ยงไรแดงโดยใช้วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร

Raising water flea (*Moina micrura* Kurz) By Using Agricultural wastesมาลีสา อีดยวง วรพล หละหวั่น และสบาย ต้นไทย¹

Malisa Eidyuong Worapol lawan and Sabai Tanthai

บทคัดย่อ

โครงการนี้ได้คัดเลือกสูตรอาหารเพื่อเพาะเลี้ยงไรแดงโดยใช้วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรที่มีส่วนประกอบของเลือดวัว มูลวัว มูลแพะ ดินนา ตมทะเล ฟางข้าว และขุยมะพร้าว ตามสัดส่วนต่างกัน และใช้ปูนขาวปรับสภาพความเป็นกรดต่างทุกสูตรเท่ากัน จำนวน 5 สูตร หมักให้เกิดสารอาหาร เจือจางความเข้มข้นของน้ำหมักทุกสูตรอาหารเป็น 3 ระดับ คือ 1:10, 1:20 และ 1:30 ศึกษาการเพาะเลี้ยงไรแดงในโหลแก้ว พบว่า ผลผลิตไรแดงในแต่ละความเข้มข้นแตกต่างกันทางสถิติ ($P>0.05$) คัดเลือกระดับที่ให้ผลผลิตสูงไปขยายผลในบ่อซีเมนต์กลางแจ้งเปรียบเทียบกับสูตรควบคุม พบว่า ค่าเฉลี่ยของผลผลิตไรแดงทุกสูตรอาหาร ไม่แตกต่างกันทางสถิติ ($P>0.05$) โดยทุกสูตรให้ปริมาณธาตุฟอสเฟตใกล้เคียงกัน ส่วนปริมาณไนเตรทมีมากในสูตรอาหารที่มีส่วนประกอบของมูลแพะ รองลงมาคือมูลวัวและเลือดวัว ตามลำดับ แต่ละสูตรอาหารมีการปนเปื้อนของสิ่งมีชีวิตอื่นประมาณ 1-10% โดยสูตรอาหารที่ใช้มูลสัตว์เป็นส่วนประกอบ มีการปนเปื้อนน้อยกว่าการใช้เลือดสัตว์ กล่าวได้ว่าวัสดุเหลือใช้ที่เลือกมาศึกษาครั้งนี้สามารถผลิตไรแดงทดแทนการรวบรวมจากธรรมชาติได้ตามสัดส่วนของวัตถุดิบและระดับความเข้มข้นที่เหมาะสม

คำสำคัญ : ไรแดง, วัสดุเหลือใช้, ระดับความเข้มข้น, ปริมาณธาตุอาหาร, สิ่งมีชีวิตที่ปนเปื้อน

¹ โปรแกรมวิชาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 90000

Aquaculture Program, Faculty of Agricultural Technology, Songkhla Rajabhat University, Muang,

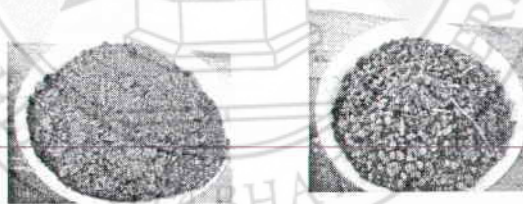
Songkhla 90000 Thailand

บทนำ

ไรแดงเป็นอาหารธรรมชาติของสัตว์น้ำวัยอ่อนหลายชนิด การผลิตไรแดงจึงเป็นงานสำคัญในกระบวนการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทั้งในปลาเศรษฐกิจและปลาสวยงาม ด้วยขนาดที่เหมาะสมกับปากของลูกปลาวัยอ่อน มีการเคลื่อนไหวช้า ลูกปลาจับกินได้ง่าย สามารถรวบรวมได้จากแหล่งน้ำธรรมชาติ และมีคุณค่าทางโภชนาการสูง ข้อดีหลายประการเหล่านี้ ไรแดงจึงเป็นตัวเพิ่มอัตราการรอดตายให้กับลูกปลาจำนวนมากมาช้านานแล้ว ปัจจุบันสภาพแวดล้อมในธรรมชาติได้เปลี่ยนแปลงไป ปริมาณไรแดงในธรรมชาติจึงลดน้อยลง ผกผันกับความต้องการไรแดงที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงเกิดการเพาะเลี้ยงไรแดงขึ้นมาใช้ประโยชน์โดยใช้สูตรอาหารรูปแบบต่างๆ โครงการวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายที่สำคัญ เพื่อนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาผลิตไรแดง โดยให้ไรแดงกินโดยตรงหรือเพิ่มคลอเรลลาเป็นอาหารของ ไรแดงอีกต่อหนึ่ง เป็นการเพิ่มอาหารธรรมชาติพวกไรแดงให้แก่สัตว์น้ำวัยอ่อนของกลุ่มผู้เลี้ยงปลาบ้านลานควาย ต.บ้านใหม่ อ.ระโนด จ.สงขลา และผู้สนใจทั่วไป เป็นการเพิ่มอาหารธรรมชาติคุณภาพดีแก่สัตว์น้ำวัยอ่อน และสร้างประโยชน์สูงสุดให้แก่วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรในท้องถิ่น

อุปกรณ์

บ่อซีเมนต์ โทลแก้ว ชุดให้อากาศ ฝ้ายกรอง หรือสaringanขนาด 69 ไมครอน กุ้งจูลทรศน์ กุ้งก้ามกราม แผ่นสไลด์ หัวเชื้อคลอเรลลา หัวเชื้อไรแดง เลือดวัว มูลวัว มูลแพะ ฟางข้าว ดินนา ตมทะเล ขุยมะพร้าว ปูนขาว กากน้ำตาล บัวยูเรีย บัยนา

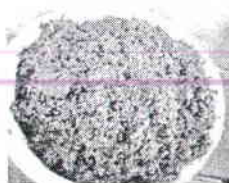

ก

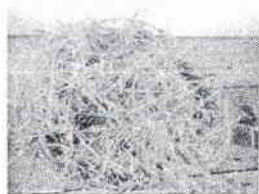
ข

ค

ง

จ

ฉ

ภาพที่ 1 วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร

ก. มูลวัว ข. มูลแพะ ค. ดินนา ง. ตมทะเล จ. ฟางข้าว ฉ. ขุยมะพร้าว

วิธีการทดลอง

1. ศึกษาสัดส่วนของวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของไรแดง

ตารางที่ 1 สัดส่วนของวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรที่นำมาประกอบเป็นสูตรอาหารสำหรับเพาะเลี้ยงไรแดง

ชนิดอาหาร	สูตรอาหาร				
	1	2	3	4	5
มูลวัว (กรัม)	-	-	385	-	385
ฟางข้าว (กรัม)	50	50	50	50	-
ดินนา (กรัม)	385	-	385	385	-
เลือดสัตว์ (มิลลิลิตร)	1,000	1,000	-	-	-
มูลแพะ (กรัม)	-	-	-	385	-
ขุยมะพร้าว (กรัม)	-	-	-	-	50
ตมทะเล (กรัม)	-	385	-	-	385
ปูนขาว (กรัม)	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5

ที่มา : ดัดแปลงจากการศึกษาของ ลัดดา วงศ์รัตน์ และคณะ (2524)

1.1. เตรียมสารละลายอาหารเข้มข้นโดยหมักวัสดุตามสัดส่วนของสูตรอาหาร (ตารางที่ 1) ในน้ำ 5 ลิตรเป็นระยะเวลา 5 วัน กรองผ่านผ้ากรองตาถี่

1.2. เจือจางสารละลายในข้อ 1.1 เป็น 3 ระดับความเข้มข้น คือ 1:10, 1:20 และ 1:30 ตามลำดับ ทดลองในโหลแก้วขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 8 นิ้ว ความจุ 10 ลิตร ใส่สารละลายน้ำหมักโหลละ 5 ลิตร ใส่คลอเรลลาโหลละ 0.5 ลิตร ให้อากาศเป็นเวลา 3 วัน เพื่อให้คลอเรลลาเจริญเติบโตเต็มที่ ใส่หัวเชื้อไรแดงโหลละ 1.5 กรัม ให้อากาศตามปกติ

1.3. เก็บผลผลิตของไรแดงเพียง 1 ครั้งในวันที่ 4 ของการเพาะเลี้ยง บัณฑิตกผล

2. ศึกษาสูตรอาหารที่เหมาะสมในการเพาะเลี้ยง ไรแดงในบ่อซีเมนต์กลางแจ้งเปรียบเทียบกับสูตรควบคุม

2.1 เตรียมสารละลายอาหารเพื่อเพาะเลี้ยง ไรแดงในบ่อซีเมนต์กลมกลางแจ้ง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 เมตร ใช้ปริมาณน้ำ 120 ลิตร โดยคัดเลือกสารละลายอาหารที่ระดับความเข้มข้นที่เหมาะสมในข้อ 1 คือ 1:10 ในสูตรที่ 5, 1:20 ในสูตรที่ 3 และ 4 ส่วนสูตรที่ 1 และ 2 ซึ่งมีเลือดเป็นส่วนประกอบให้สัดส่วน 1:50 และสูตรที่ 6 เป็นสูตรควบคุมของกรมประมงที่มีส่วนประกอบของกากน้ำตาล, ปุ๋ยยูเรีย, ปุ๋ยนา และปูนขาว (วิรัตดา สีตะสิทธิ์, 2543)

2.2 ดำเนินการเช่นเดียวกับการศึกษาในข้อ 1 โดยใส่หัวเชื้อคลอเรลลาบ่อละ 5 ลิตร และหัวเชื้อ ไรแดง บ่อละ 5.5 กรัม เก็บผลผลิตและบัณฑิตกผลในลักษณะเดียวกัน

3. ศึกษาคุณภาพน้ำ ปริมาณธาตุอาหาร และสิ่งมีชีวิตที่ปนเปื้อนในบ่อไรแดง

ตรวจคุณภาพน้ำในบ่อเพาะเลี้ยงไรแดงโดยวัดความเป็นกรดต่าง (pH) อุณหภูมิ ทุกวัน วิเคราะห์ แอมโมเนีย และปริมาณธาตุอาหารคือค่าฟอสเฟตและไนเตรทในวันแรกของการใส่หัวเชื้อ ไรแดง รวมทั้งตรวจสอบสิ่งมีชีวิตในบ่อเพาะเลี้ยง ไรแดงด้วย

4. การวางแผนการทดลองและวิเคราะห์ผล

วางแผนการทดลองแบบสุ่มสมบูรณ์ (Completely Randomized Design : CRD) วิเคราะห์ แอมโมเนีย ฟอสเฟต และไนเตรท ตามวิธี Indophenol, Ascorbic acid และ Cadmium reduction method ตามลำดับ วิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of variance : ANOVA) หาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยวิธี Duncan's multiple range test (DMRT) โดยใช้โปรแกรม SPSS for window version 10

ผลการทดลองและอภิปรายผล

1. ศึกษาสัดส่วนของวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของไรแดง

ผลผลิตไรแดงแต่ละความเข้มข้นของทุกสูตรอาหารในโหลแก้วให้ผลผลิตแตกต่างกันทางสถิติ ($P>0.05$) โดยพบว่า สูตรที่มีเลือดสัตว์เป็นส่วนประกอบให้ผลผลิตสูงสุดที่ระดับความเข้มข้น 1:30 และมีแนวโน้มว่าจะสามารถเจือจางสารละลายอาหารได้เพิ่มขึ้น ส่วนสูตรอาหารที่มีมูลสัตว์เป็นส่วนประกอบให้ผลผลิตสูงสุดที่ระดับความเข้มข้น 1:20 และ 1:10 (ตารางที่ 2) แสดงให้เห็นว่าในสูตรอาหารที่มีเลือดสัตว์ น่าจะมีสารอาหารสำหรับการเจริญเติบโตของไรแดงมากกว่าสูตรอาหารที่มีมูลสัตว์เป็นส่วนประกอบ

ตารางที่ 2 ผลผลิตของไรแดง (กรัม) ในโหลแก้ว ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 8 นิ้ว ปริมาตรน้ำ 5 ลิตร

สูตรอาหาร	ระดับความเข้มข้น		
	1:10	1:20	1:30
1	1.73P ^{cp} ±0.34	2.73P ^{bp} ±0.29	5.56P ^{ap} ±0.43
2	0.56P ^{bp} ±0.11	1.19P ^{bp} ±0.10	7.15P ^{ap} ±0.98
3	2.10P ^{bp} ±0.11	2.93P ^{ap} ±0.45	1.92P ^{bp} ±0.25
4	1.11P ^{cp} ±0.09	3.30P ^{ap} ±0.18	2.82P ^{bp} ±0.06
5	2.18P ^{ap} ±0.06	1.85P ^{bp} ±0.07	1.78P ^{bp} ±0.03

หมายเหตุ : ค่าเฉลี่ยที่ตามด้วยตัวอักษรที่ต่างกันในแนวตั้ง แสดงว่ามีความแตกต่างทางสถิติ ($P>0.05$)

2. ศึกษาสูตรอาหารที่เหมาะสมในการเพาะเลี้ยงไรแดงในบ่อซีเมนต์กลางแจ้งเปรียบเทียบกับสูตร

ควบคุม

เนื่องจากความเข้มข้นของสารละลายอาหารของสูตรที่มีส่วนประกอบของเลือดสัตว์เป็น 1:50 ส่วนสูตรอื่นๆ ใช้ผลการศึกษาในโหลแก้วเป็นหลัก นำไปขยายผลเพาะเลี้ยงไรแดงในบ่อซีเมนต์กลางแจ้งเปรียบเทียบกับสูตรควบคุม พบว่า ค่าเฉลี่ยของผลผลิตไรแดงทุกสูตรอาหารมีค่าใกล้เคียงกัน ไม่มีความแตกต่างทางสถิติ ($P>0.05$) ตามตารางที่ 3 แสดงว่าสูตรอาหารทั้งหมดที่ระดับความเข้มข้นเหมาะสม สามารถนำไปเพิ่มผลผลิตไรแดงได้ใกล้เคียงกัน โดยสูตรอาหารที่มีส่วนประกอบของเลือดสัตว์ มีแนวโน้มของการเพิ่มผลผลิตไรแดงได้มากกว่าสูตรอื่นๆ ที่เลือกมาศึกษา แต่ควรเพิ่มความระมัดระวังในการนำมาใช้ เพราะมีกลิ่นค่อนข้างรุนแรง จึงควรเลือกพื้นที่ในการใช้งานอย่างเหมาะสม

ตารางที่ 3 ผลผลิตของไรแดงในบ่อซีเมนต์กลางแจ้งปริมาณน้ำ 120 ลิตร

สูตรอาหาร	ความเข้มข้น	ค่าเฉลี่ยผลผลิตไรแดง (กรัม)
1	(1:50)	20.27P ^{ap} ±3.78
2	(1:50)	20.68P ^{ap} ±4.58
3	(1:20)	18.19P ^{ap} ±1.42
4	(1:20)	18.16P ^{ap} ±1.54
5	(1:10)	18.09P ^{ap} ±3.84
6	-	20.13P ^{ap} ±1.07
(สูตรควบคุม)		

หมายเหตุ : ค่าเฉลี่ยที่ตามด้วยตัวอักษรที่ไม่เหมือนกันในแนวตั้งแสดงว่ามีความแตกต่างทางสถิติ (P>0.05)

3. ศึกษาคุณภาพน้ำและธาตุอาหาร

จากการวิเคราะห์คุณภาพน้ำของทุกสูตรอาหารพบว่ามีค่าเฉลี่ยอุณหภูมิประมาณ 30±0.46 องศาเซลเซียส ปริมาณแอมโมเนีย 5.55-21.28 มิลลิกรัม NHB₃-N/L ค่าความเป็นกรดด่าง (pH) 7.78-8.26 (ตารางที่ 4) ใกล้เคียงกับแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของไรแดง (สันทนา ดวงสวัสดิ์ และสมเพชร ไชยทอง, 2524) ส่วนธาตุอาหาร พบว่า ปริมาณฟอสเฟตทุกสูตรอาหารมีค่าใกล้เคียงกัน ส่วนไนเตรทแม้จะพบน้อยในสูตรอาหารที่มีเลือดเป็นส่วนประกอบ (ตารางที่ 5) แต่เลือดจะมีสารประกอบไนโตรเจนในรูปของโปรตีนและไม่ใช่โปรตีนจำนวนมาก (กนกวรรณ บัวมุด และญาใจ วิฑยะพงศ์, 2543) สูตรน้ำหมักของสารละลายอาหารที่มีเลือดสัตว์ จึงมีการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ แบคทีเรีย และโปรโตซัว ที่จะเป็อาหารของไรแดงเป็นจำนวนมาก สามารถทดแทนการใช้คลอเรลลาได้เป็นอย่างดี (ลัดดา วงศ์รัตน์ และคณะ, 2524)

ตารางที่ 4 คุณภาพน้ำในบ่อไรแดง

สูตรอาหาร	ค่าเฉลี่ย		
	อุณหภูมิ (องศาเซลเซียส)	ความเป็นกรด-ด่าง	แอมโมเนีย (มิลลิกรัม $\text{NH}_3\text{-N/L}$)
1	30.38P ^{ap} ±0.52	7.78P ^{bp} ±0.24	21.28P ^{ap} ±3.53
2	30.63P ^{ap} ±0.52	7.81P ^{bp} ±0.33	20.00P ^{ap} ±1.08
3	30.37P ^{ap} ±0.00	8.01P ^{abp} ±0.30	10.50P ^{bp} ±1.74
4	30.13P ^{ap} ±0.64	8.02P ^{abp} ±0.17	5.55P ^{cp} ±1.99
5	30.50P ^{ap} ±0.53	7.85P ^{bp} ±0.34	6.89P ^{cp} ±0.95
6 (สูตรควบคุม)	30.50P ^{ap} ±0.53	8.26P ^{ap} ±0.35	18.62P ^{ap} ±1.29

หมายเหตุ : ค่าเฉลี่ยที่ตามด้วยตัวอักษรเหมือนกันในแนวตั้งแสดงว่าไม่มีความแตกต่างทางสถิติ (P>0.05)

ตารางที่ 5 ปริมาณธาตุอาหารฟอสเฟตและไนเตรท

สูตรอาหาร	ฟอสเฟต (มิลลิกรัม $\text{POB}_{4\text{B}}\text{-P/L}$)	ไนเตรท (มิลลิกรัม $\text{NOB}_{3\text{B}}\text{-N/L}$)
1	2.33P ^{ap} ±1.44	0.14P ^{dp} ±0.05
2	2.17P ^{ap} ±0.88	0.05P ^{dp} ±0.02
3	2.59P ^{ap} ±1.71	2.95P ^{cp} ±0.19
4	3.67P ^{ap} ±0.88	3.36P ^{bp} ±0.44
5	4.58P ^{ap} ±1.05	4.43P ^{ap} ±0.25
6 (สูตรควบคุม)	3.37P ^{ap} ±2.94	3.46P ^{bp} ±0.07

หมายเหตุ : ค่าเฉลี่ยที่ตามด้วยตัวอักษรเหมือนกันในแนวตั้งแสดงว่าไม่มีความแตกต่างทางสถิติ (P>0.05)

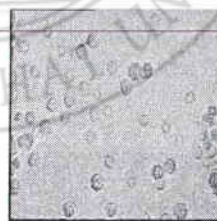
4. การศึกษาชนิดของสิ่งมีชีวิตในบ่อเพาะเลี้ยงไรแดง

ทำการศึกษาลักษณะของสิ่งมีชีวิตในน้ำเพาะเลี้ยงไรแดงในบ่อซีเมนต์กลางแจ้ง เมื่อคลอเรลลาในบ่อเจริญเติบโตเต็มที่ (3 วัน หลังการเติมหัวเชื้อคลอเรลลา) และได้เติมหัวเชื้อไรแดงเรียบร้อยแล้ว ปรากฏว่า ไรแดงที่พบเป็นชนิด *Moina micrura* Kurz แตกต่างจากรายงานของกรมประมงที่มีการ

แพะเลี้ยงไรแดงชนิด *M. macrocopa* Straus อาจเป็นเพราะการศึกษาไรแดงจากกรมประมง เรื่องการวิเคราะห์และประมวลผลการศึกษาวิชัยไรแดงในประเทศไทยโดยวิรัตดา สีตะสิทธิ์ (2543) เป็นการศึกษาการแพะเลี้ยงไรแดงในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยเป็นหลัก ชนิดของไรแดงจึงแตกต่างจากการศึกษาครั้งนี้ที่ใช้ไรแดงจากพื้นที่ของเกษตรกร ต.บ้านใหม่ อ.ระโนด จ.สงขลา การแยกชนิดของไรแดงครั้งนี้ใช้หนังสือแพลงก์ตอนสัตว์ของลัดดา วงศ์รัตน์ (2543) และ Freshwater Zooplankton of Malaysia (Crustacea : Cladocera) ของ IDRIS (1983) ประมวลผลและวิเคราะห์ผ่านกล้องจุลทรรศน์ พบว่าเป็นชนิด *M. micrura* Kurz โดยมีลักษณะสำคัญบางประการที่นำมาจำแนกคือ บริเวณส่วนหัวและลำตัวไม่มีขนบางๆ (ลักษณะขนบางๆ เป็นลักษณะเฉพาะของ *M. macrocopa*) หัวใหญ่และ บริเวณส่วนบนของหัวเหนือตามีรอยเว้า (supraocular depression) ขนาดใหญ่ ส่วนของ postabdomen มี pecten เรียงกันเป็นแถว โดยมีขนาดลดหลั่นกันตามลำดับ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ ที่ปะปนอยู่ในบ่อแพะเลี้ยงไรแดง นอกจากคลอเรลลาซึ่งเป็นตัวหลักที่ต้องการให้เกิดขึ้นเพราะเป็นอาหารที่สำคัญของไรแดงแล้วยังพบการปนเปื้อนของสิ่งมีชีวิตอื่นบ้างประมาณ 1-10% โดยพบการปนเปื้อนในสูตรอาหารที่มีส่วนประกอบของเลือดสัตว์มากกว่าสูตรอาหารที่มีมูลสัตว์ สิ่งมีชีวิตเหล่านั้น ได้แก่ Protozoa Rotifera Nematod *Chlamydomonas* sp. *Scenedesmus* sp. และ *Pseudanabaena* sp. ซึ่งสิ่งมีชีวิตเหล่านี้มีโอกาสปนเปื้อนในบ่อไรแดงได้เสมอ และบางชนิดไรแดงสามารถใช้เป็นอาหารในการเจริญเติบโตได้ (สันทนา ดวงสวัสดิ์ และสมเพชร ไชยทอง, 2524 ; ลัดดา วงศ์รัตน์ และคณะ, 2536) สำหรับ Rotifera นั้น เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีการเจริญในลักษณะแข่งขันกับไรแดง กล่าวคือ หากสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมสำหรับการเจริญเติบโตของไรแดง เช่น ท้องฟ้าไม่แจ่มใส มีฝนตก จะเกิดการเจริญเติบโตของ Rotifera อย่างรวดเร็ว (bloom) จนไรแดงไม่สามารถเจริญเติบโตได้

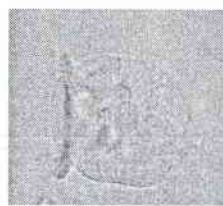
ก

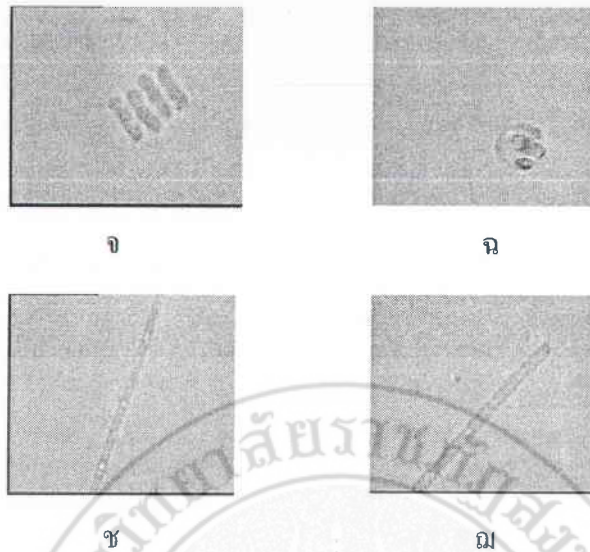
ข

ค

ง

ภาพที่ 3 สิ่งมีชีวิตในบ่อไรแดง

ก. ไรแดง ข. คลอเรลลา ค. โปรโตซัว ง. โรติเฟอร์ จ. *Scenedesmus* sp. ฉ. *Chlamydomonas* sp.

ช. และ ฉ. *Pseudanabaena* sp.

สรุปผลการทดลอง

วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ที่คัดเลือกมาใช้ในการเพาะเลี้ยงไรแดงครั้งนี้ สามารถเพิ่มผลผลิตไรแดงได้ตามสัดส่วนของวัตถุดิบและระดับความเข้มข้นของสารละลายอาหารที่เหมาะสม สูตรอาหารทั้ง 5 สูตร ที่ประกอบขึ้น ให้ผลผลิตไรแดงเฉลี่ยไม่แตกต่างกันทางสถิติ ($P > 0.05$) โดยสูตรอาหารที่มีส่วนประกอบของเลือดวัว มีแนวโน้มของการเพิ่มผลผลิตไรแดงได้มากกว่าสูตรอื่นๆ แต่ควรเพิ่มความระมัดระวังในการนำมาใช้ เพราะมีการปนเปื้อนของสิ่งมีชีวิตอื่นสูง โดยเฉพาะพวกพยาธิตัวกลม (Nematod) ซึ่งอาจมีโอกาสรุกรานร่างกายเป็นอันตรายต่อมนุษย์ และสัตว์เลี้ยงได้ รวมทั้งมีกลิ่นค่อนข้างรุนแรงจึงควรเลือกพื้นที่ปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม ในส่วนของคุณภาพน้ำ พบว่า ทุกสูตรอาหารที่ทำการศึกษา มีค่าเฉลี่ยของอุณหภูมิ ความเป็นกรดด่าง และปริมาณแอมโมเนียใกล้เคียงกับแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของไรแดง ผลการวิเคราะห์ธาตุอาหาร พบว่า ปัจจัยจำกัดสำหรับการเจริญเติบโตของแพลงก์ตอนพืชในแหล่งน้ำคือปริมาณฟอสเฟตของทุกสูตรอาหารมีค่าใกล้เคียงกัน ไม่มีความแตกต่างทางสถิติ ($P > 0.05$) แตกต่างจากปริมาณธาตุไนโตรเจนที่พบน้อยในสูตรอาหารที่มีเลือดเป็นส่วนประกอบ แต่เนื่องจากเลือดมีสารประกอบไนโตรเจนในรูปของโปรตีนและไม่ใช่โปรตีนจำนวนมาก จึงมีการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์แบคทีเรีย และโปรโตซัว ที่จะเป็นอาหารของไรแดงได้ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยแพลงก์ตอนพืชพวกคลอเรลลาเพียงอย่างเดียว เมื่อศึกษาสิ่งมีชีวิตอื่นในบ่อเพาะเลี้ยงไรแดงพบที่มีการปนเปื้อนประมาณ 1-10% โดยสูตรอาหารที่มีส่วนประกอบของมูลสัตว์มีการปนเปื้อนน้อยกว่าที่มีเลือดสัตว์ สิ่งมีชีวิตที่ปนเปื้อนได้แก่ Protozoa Rotifera Nematod

Chlamydomonas sp. *Scenedesmus* sp. และ *Pseudanabaena* sp. แพลงก์ตอนพืชและ Protozoa บางชนิดไรแดงสามารถใช้เป็นอาหารในการเจริญเติบโตได้ ส่วน Rotifera Nematod และ Protozoa บางชนิดจะเป็นศัตรูทางอ้อมของไรแดง เพราะใช้คลอเรลลาในการเจริญเติบโตเช่นเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ บัวผุด และญาใจ วิษยะพงษ์. 2543. ผลของโปรตีนปลาสมจากเลือดหมูและเลือดไก่ต่อการเกิดเจลซูริมิของปลาตาหวานและปลาทรายแดง. ปัญหาพิเศษระดับปริญญาตรี คณะอุตสาหกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ธิดา เพชรมณี, มาวิทย์ อัสวารีย์ และสุจินต์ บุญช่วย. 2536. ความเป็นไปได้ในการเพาะเลี้ยงไรแดงด้วย *Chlorella* sp. ในภาคใต้. เอกสารวิชาการฉบับที่ 16. สงขลา: สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงชายฝั่งจังหวัดสงขลา.
- ลัดดา วงศ์รัตน์. 2543. แพลงก์ตอนสัตว์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ลัดดา วงศ์รัตน์, ประวิทย์ สุรณีรนาด และประจิดร วงศ์รัตน์. 2524 ก. การเพาะไรแดงเพื่อการค้า. กรุงเทพฯ: ภาควิชาชีววิทยาประมง คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ลัดดา วงศ์รัตน์, ประวิทย์ สุรณีรนาด และประจิดร วงศ์รัตน์. 2536ข. แพลงก์ตอนวิทยาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: คณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิรัตดา สีตะสิทธิ์. 2543. วิเคราะห์และประมวลผลการศึกษาวิจัยเรื่องไรแดงในประเทศไทย. เอกสารวิชาการฉบับที่ 207. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยการการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สันทนา ดวงสวัสดิ์ และสมเพชร ไชยทอง. 2524. การศึกษาชีวประวัติและการเพาะเลี้ยงไรแดงเพื่อใช้เป็นอาหารสำหรับเลี้ยงสัตว์น้ำวัยอ่อน. กรุงเทพฯ: สถาบันประมงน้ำจืดแห่งชาติ กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- IDRIS B.A.G., 1983. Freshwater Zooplankton of Malaysia (Crustacea : Cladocera). Serdang, Selangor: Department of Biology Faculty of Science and Environmental Studies. Penerbit Universiti Pertanian Malaysia.